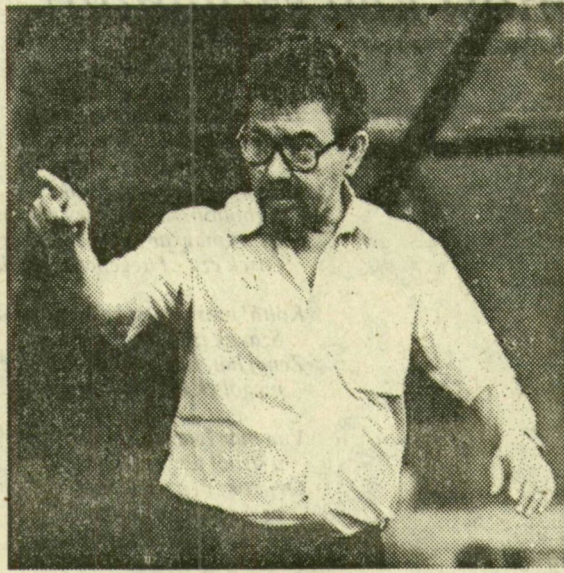
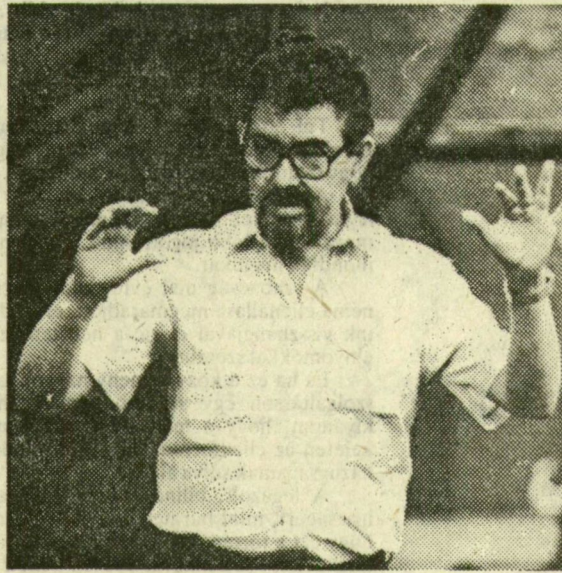

„VÁLLALOM A CSATÁT, HOGY KÖLCSONÖSEN HÁLÁSAK LEHESSÜNK EGYMÁSNAK”

Épphogy gratuláltam (vasárnap) Ruszt Józsefnek, hogy megkapta a Magyar Művészeti alapítvány díját, itt volt a szárnyas hír: megint elmegy Szegedről! Pestre vissza? vagy talán a kecskeméti színházigazgatóságát pályáztatta meg? — indult a találgatás. Aggodalmasan tárcsáztam. „Megyek, vagy maradok, a szegediek mulik. Maradni szeretnék, de ennek föltételei vannak. Elmondom, ha azonnal nyilvánosságra hozza.” Irány a budai Zöldlomb utca, taxi, mert bár szép, de eldugott a hely, lakás a tető alatt, tele zenegépekkel, könyvekkel, fotókkal. A szövetszerkesztő masina a tanulóidejét tölti, új szerzemény, „majd ezen írom az emlékirataimat” — somolyog a gazdája. Kávét, süteményt, magnó indul.

Ruszt robbant?!

Ha nem változik, összeroppan a színház

— Miért hozza ilyen helyzetbe a színházat és a városi? Még másfél évad sem tel el, mióta visszajött, ráadásul azt mondta akkor, hogy kedvel, örömmel...

— Helyzet — az van, mint tudjuk. Szerencsére. Amikor először elmentem Szegedről, még Komócsin volt itt a főbrigádéros, vagy mi, azóta úgyszólván folyamatosan az eltűnések bizonyos posztokról. Minden megváltozott, a nagy politikában is, a helyiben is. De az állapot köztes: a régi viszonyok már nincsenek, az újak még nem alakultak ki. Nincsenek érvényes telefonszámok, pedig mióta világ a világ, telefonszámokkal irányítják, Kanadától Új-Zélandig. Viszont nem várhatunk, amíg itt újak lesznek, mert elmegy mellettünk az idő és abból nagy káraink származnak; ha várak, romokat hagyok magam után, pedig én fényes perspektívát, újfajta, igényes épületet szeretnék, vagy legalábbis az alapjait.

— Hagyjuk kérem a képes beszédet. Megpályázták a kecskeméti színházigazgatást, vagy nem?

— Még nem, de a jövő szerdáiig van rá időm.

— Ez ultimátum?

— Dehogyan. Épphogy azt akarom jelezni, hogy személyes kényszerhelyzetem nem olyan természetű, amilyenre általában reflexszerűen gondolnak az emberek, mert negyven év alatt megszokták. Magyarul: nem karriervágyam támadt, hiszen befutottam már egy pályát. Azt szeretném, ha a megváltozott Szegeden, ahol az utóbbi években megmutatkoztak a progresszív erők, meghallgatnának és tárgyálnának velem.

— De hát éppen azt mondja, hogy nincsenek érvényes telefonszámok. Kik és miről tárgyaljanak?

— Hangsúlyozom, tárgyalóképeséget és -helyzetet föltételezek a mai városban. A korszerűen gondolkodókkal, az autonómia és önzagatás híveivel tárgyalnék. Amikor kényszerültem elmenni Zalaegerszegrre, akkor fenyegetésként fogták föl az akkori telefonszámokon hívhatók, amit működési föltételként megfogalmaztam nekik. Egyetlen szóval sem marasztaltak, hanem megvárták, amíg lelépek. Szerencsémre egy év alatt sikerült bebizonyítanom, hogy nem ámokfutó vagyok, hanem olyan valaki, aki ért hozzá, hogy akár a kukoricaföldön, a semmiből — színházat csináljon.

— Mit akar most Ruszt József?

— Ha szobrász vagyok és Firenzében faragom a Medici-síremléket, s közben Rómába hívnak, hogy ott II. Gyula síremlékét csináljam meg, lehet, hogy elmegyek. De biztosan elmegyek, ha Firenzében azzal marasztalnak, hogy Sztálin emlékművét faragjam, szocreálban. Ha úgy tetszik, abszolút önző szempontjaim vannak; nekem létre kell hoznom a saját sorsomat. De az ilyen fajta önzés a világot szokta előre vinni. Provizóriumot akarok a színházban és Szeged egész kulturális-művészeti keresztmetszetében.

— Az átmeneti korban ideiglenesen irányítást? Csak hogy vannak irányítók a színházban is és a város más intézményeiben is, az egész „kulturális keresztmetszetben”!

— Hát ez az! A kérdés, hogy milyen irányítók vannak? A válasz: hiteles és nem hiteles emberek, emberek válogatja. További kérdés, hogy milyen ez a városi művészeti, kulturális, felsőoktatási, tömegkommunikációs, stb. keresztmetszet? Jó vagy rossz? Itt az ideje megállni egy pillanatra,

elgondolkodni és eldönteni, mik a válaszok. Visszaigazolni a hiteles működési funkciókat meg az embereket és kippotyantani amelyeket, vagy akik nem azok.

— Ki dönti ezt el?

— Mivel vége van annak a világnak, amikor officialisan, hivatalból különféle odatett emberek határozták meg, mi legyen jó nekünk és mi nem — valamennyiünknek föl kell vállalni a saját műhelyeinkben, munkahelyeinkben ezt a hitelesítési akaszt. Mert ha nem, holnapra összeroppan az egész konstrukció és ott ülünk a semmin. A városi önzagatás szellemében és érdekében létre kell hozni egy provizóriumot, hogy Szeged végre valóban az lehessen, aminek eddig is előszeretettel nevezte magát: az egyik legnagyobb és progresszív szellemi-művészeti központ. Nem megy másként, csak ha megvívjuk „házon belüli” csatáinkat, még akkor is, ha ezek csúnyák, véresek. Ebben a pillanatban nem tehetek mást, vállalom a csatát. Azért, hogy kölcsönösen hálások lehessünk egymásnak. Én Szegednek, mert itt koronázhatom a pályámat és megcsinálhattam egy, az új rendszerben működőképes színházat, Szeged pedig nekem, ugyanezért.

— Igazgató akar lenni?

— Igen. Nem kívánok magyarázkodni, bár már hallom az értetlenkedést, és a megalázó vádakat. Nem az igazgatás vonz, attól én csak gyomorfelekélyt kaptam. Azért akarom irányítani a színházat, mert képesnek érzem rá magamat, s ez nem egészen szubjektív érv, hiszen bizonyítottam már: s azért, mert ha a jelenlegi vezetők maradnak, a színház percekben belül összeomlik. Ugyanis alkalmatlanok.

— Tavaly azt nyilatkozta, azért is

jött vissza, mert Nagy László igazgatót, aki hívta, kedveli.

— Még egyszer mondom: minden megváltozott, az idővel együtt a feladatok, a konstellációk. A mai színházvezetőnek menedzsertípusúnak kell lenni; vagyis nagyon jól értenie, hogy mi most a feladat, hogyan lehet azt elvégezni és kikkel. A színházvezetés minden ellenkező híreszteléssel szemben: szakma. Itt improvizálásnak nincs helye, nem lehet csak úgy odatenni valakit, mint eddig, csak azért, mert szimpatikus... Hanem — a vezetés tekintetében — kipróbált, tájékozott, kapcsolatokkal rendelkező ember kell, aki érzékeny az értékekre, a tehetségekre, tehát össze tudja fogni ezeket és találkozni az értékeket az igényekkel. Az ilyeneket hívják ma vezetőknek, és nem azokat, akik tudják, mit hova kell könyvelni; három évtizedig könyveltünk, teljesen fölöslegesen.

— Folyton többes számot használ, amiből a nagy eszemmel arra következtetek, hogy nemcsak az igazgatót fűrja.

— Úgy is lehet mondani, primitíven, hogy fűrom az igazgatót, a gazdasági vezetőt, a műszaki vezetőt...

— Fölrobbantja az egész színházvezetést?

— Nem robbantani akarok s nem fölakasztani embereket, hanem azt akarom, hogy használja végre, forgassa be ez a város a szellemi potenciálját. Hogy gondoljuk végig, milyen karakterű legyen Szeged és kezdjünk hozzá a kialakításához. Ejtsünk ki a művészeti életéből fölösleges, funkciólan elemeket és pozíciókat, határozzuk meg a szükségességeket és válogassunk hozzájuk új figurákat. A provizórium rövid, tevékeny, aktív időt jelent. Én nem húsz évig akarok itt

igazgatói posztot, hanem átmenetileg, amíg másokkal együtt, akik hozzám hasonlóan gondolkodnak ezekről a dolgokról, megalapozhatjuk a város szellemi-művészeti jövőjét. Amire Szeged húsz év múlva is büszke lehet, mert a sajátja lesz, speciálisan itteni, és mégis az egész magyar kultúrában is érvényes.

— Vannak a színházban támogatói az elképzeléseinek?

— Sokan. Olyan érzékeny testben, mint amilyen a színház, a váltás igénye elementáris. Csak nem egyszerű végrehajtani. De ha komolyan vesszük a magyarországi változásokat, akkor tudjuk, hogy készülődik egy jó társadalom, amelyben nem lehetnek ilyen kövületek, korállsziget, mint ez a mi mai színházunk. Különbözőbb előzetes beszélgetéseket nem folytatunk ugyan, de gondolom, hogy Gregor József, Krámer György egyetért velem.

— Mégis hogyan gondolja a konkrét átalakítást?

— Ha mindenki kész megvívni a maga csatáját, autentikus emberekből létrejöhet egy kuratórium, vagy intendatúra, amelyik fölülvizsgálja az eddigi jogosítványokat. Ki fog derülni, melyek ezek közül a má már fölöslegesek, a rosszak; újra meglehet határozni a funkciókat — a működési feladatokra gondolok —, egyúttal meg lehet szüntetni a pénzpazarlást. A színházon belül elavultak a szekciók együttműködési formái, mindennaposak a működési, vezetési zavarok, a gazdasági hivatal ténykedésétől a játéktérvekig minden olyan, hogy nem kell jösthetségnak lenni ahhoz, hogy tudjuk: mindjárt bedöglik. Nem beszélve arról, hogy naponta megyünk el értékes ambíciók mellett, amelyeket ebben a helyzetben képtelenség nyakon csípni és használni, lehetetlen az energiákat akkumulálni. Pedig vannak, ez talán — minden baj ellenére — ebben a másfél szezonban is kiderül. Részletesebben nem akarom elmondani a belső tennivalókat, legyen elég, hogy kimunkált terveim vannak. Bár csak a városból — mások is érdeklődnének irántuk!

— Erre vár?

— Ilyesmire. Visszajelzésre. Nem vagyok huszonöt éves, az én derekam nem bírja már a hősi pózokat, de érzem az igazamat, és arra számítok, hogy lesznek, akik támogatnak. Hogy a jobbik arcát mutatja most felém ez a város, amely annyi tehetséget elengedett már...

— Ha mégsem így történik, akkor megy?

— Mit gondol, miért beszélgetek magával már egy órája? Legyen az a vége, hogy mindegy, miként sül el ez a riport, vagy interjú vagy mi — én nem tudom és nem akarom úgy csinálni tovább, mint eddig. Amit mondtam, azért vállalom a felelősséget — és megköszönöm, ha megírja.

SULYOK ERZSÉBET

Nem olyan régen, még két-három esztendővel ezelőtt is, a könyvpiac megjelenése az utcán, a színes könyvsátrak sokasága és a dedikáló írók előtt türelmesen várakozó emberek végtelen sora nálunk mindig a könyv ünnepét jelezte. Leginkább így volt ez évente május végén az ünnepi könyvhéten, a magyar irodalom kétségtelenül legjelentősebb seregszemléjén. Igaz viszont az is, hogy ezeken az ünnepi alkalmakon sokszor már a hét második-harmadik napján elfogytak a legkeresettebb újdonságok, így a könyvhét ünnepé eladótól és vásárlótól árván hagyott pultháza okozott keserűséget.

Az utcai könyvárusok ma már úton-útfélen jelen vannak. Kínálják portékájukat a zöldszécs bódé mellett, vagy az aluljáróban, árulnak földről, pultról, sőt még aktatáskából is. Az utcai járókelő pedig lassan hozzászokott ehhez a képhez, hisz naponta felfedezhet valamilyen újabb, még ismeretlen művet, hisz a könyvkiadók száma rövid időn belül a kéttucatnyirol több mint háromszázra emelkedett.

Reális könyvvásárlói igények követelték a könyvkiadói műhelyek ilyen mértékű szaporodását? Jövedelmező foglalkozás tehát manapság könyvet kiadni? Ennyit bír el a piac és főleg a könyvvásárló pénztárcája?

Aligha. Az viszont tény — látva a könyvkereskedők forgalmát és a kínálat tartalmi összetételét —, hogy aki ma könyvkiadásra

A könyv az utcán hever

vállalkozik, az legtöbb esetben a gyors sikerre, a mielőbbi elfogadható bevételre törekszik. Mi az igazi siker? Erről az említett könyvkiadók szinte hasonlóképp vélekednek. Ezért aztán sorozatban jelennek meg az eddig tiltott műveknek nevezett kiadványok, az 1956 eseményeit elemző visszatekintések, az Erdély sorsáért aggódó kötetek vagy épp a szívfacsaró szerelmi történetek, a horror elemeket sem nélkülöző krimik, a szexuális izgalmakat kiváltó pornótörténetek, lehetőleg különleges, extrém esetek népszerűsítésével. Gazdagabb lett a könyvkiadás — mondhatnánk könnyedén, ha eközben nem lenne kézzel foghatóan feltűnő, hogy mit talál az, aki a könyvkiadástól más izgalmakat vár. Félreértés ne legyen, mert nem szabályozókat és cenzúrát hiányolok. Azt viszont talán megemlíthetem, hogy a nemzeti kultúra egyik mindenkor jeles ágazatában — jelen esetben a könyvkiadásban, az irodalmi műveltség támogatásában — több törődést érdemelnének az értéket hordozó művek, és különös tekintettel a mindenkori magyar irodalom figyelemre méltó alkotásai.

Ami az elfelejtett és zárolt műveket illeti, a választékból még akad egy rövid ideig. A slágertémák — 1956, Erdély — esetében

azonban az ismereteket alapozó, a tudományos hitelességgel és összehasonlító elemzéssel szerkesztett művek mintha hiányoznának, a szubjektív hangvételű írásokkal pedig telített a könyvpiac.

A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének piacutató csoportja — V. Kulcsár Júlia szerkesztésében — idén áprilisban megjelentette a Könyvkiadás, könyvforgalom és népgazdasági háttere 1988-ban című tanulmányát. A kivitelében szerény, de tartalmában tényyszerű és demonstratív elemzés ridegen figyelmeztet arra a tényre, hogy az elmúlt esztendőben elkezdődött egy olyan folyamat, amelyben a könyv még a könyvbarát családok vásárlásában is hátrább sorolódott, hisz a gazdasági lemaradás már a középrétegeket is fenyegeti.

Az életszínvonal romlása sajnos nem vitatható, éppen ezért a könyv iránti szükséglet kielégítése kényszerűségből, de szelektálásra készteti a lakosságot. Különösen szembevető a falusi könyvforgalom visszaesése, amelyre pedig oly sok figyelmet igyekeztek fordítani a terjesztők, a szövetkezetek.

A tanulmány szerzője, úgy tűnik, nem téved akkor, amikor azt állítja, hogy „...a könyv olyan új pályára került, amelyben

pályamódosításra csak az ország gazdasági helyzetének és a lakosság fizetőképessége keresletének érezhető javulásától várhatunk. Mindaddig ezek a kondíciók a mérséklődés irányába hatnak.” Miközben tehát a fogyasztás korábbi struktúrája átrendeződik, a lakosság jelentős többsége úgy dönt, hogy vásárlásait a létfontosságú javak beszerzésére korlátozza.

Arra lehet talán következtetni, hogy jelenleg válságban van a könyvszakma? Ha arra gondolok, hogy a kiadók, a terjesztők és a nyomdák mindenkori ellentéte ma már háborúvá fokozódott, ha a könyvpiac az értékeket nélkülöző korlátlan szabadverseny túlbujánzását látom, ha egyes kiadványok minősíthetetlen kivételű példányait kézbevéve a dilettáns szerencsevadászok jelenlétét feltételezem, akkor e kérdésre a válasz csakis az igen lehet.

Társadalmi reform nélkülözhetetlen tényezője volt és marad, hogy a magyar könyvkultúra műveltséggyarapító pozícióját ne veszítse el. Ehhez viszont nemcsak mindenkor jó művek, hanem vásárlásra és olvasásra kész könyvbarátok is szükségesek. A könyv az utcán hever, de hol van a mai magyar szépirodalom? Erre a kérdésre a szellemi deficit és anyagi ráfizetéssel küszködő könyvszakmának mielőbb válaszolnia kell.

MARÓTI ISTVÁN